

Irena Kraševac

SECESIJA KAO KOLEKTIVNA PSIHOZA

Projekt *Secesija u Hrvatskoj*
Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb
15.12.2003.-18.5.2004.

Vrijeme je radilo u prilog izložbi. Svaki je pro-
dužetak dočekivan s olakšanjem kod brojne
zainteresirane publike, a u muzeju su samo navirale
brojne dopune i popratna događanja. I tako već
punih pet mjeseci. Rijetko je koja izložba priredena
proteklih godina u nas dočekana s tolikim nestrp-
ljenjem i zanimanjem. Dok prosječni posjetitelji hrle
u Muzej za umjetnost i obrt i s nostalgijom tragaju
za nekim poznatim predmetima koje su još done-
davno mogli zateći u bakinom *kredencu* ili tetinom
špajzimeru, znalci sa zanimanjem prelistavaju obi-
man katalog i prisustvuju stručnim predavanjima.

Secesija se doista obraća svima, kao što je i prokla-
mirano na njenom početku, krajem 19. stoljeća, a
njezino je značenje kudikamo složenije i prelazi
granice same umjetnosti, jer to nije bio neki zadani
likovni stil, već kolektivna umjetnička psihoza koja
se širila Europom i kao rijetko koja epoha prije toga,
recentno s umjetničkim događanjima, napose u
Beču, doslovce preplavila Zagreb i uvukla se u svaku
poru umjetničkog i građanskog života Hrvatske s
prijelaza proteklih dvaju stoljeća.

U prigodi stogodišnjice, kada je rekonstruirana
ključna izložba *Hrvatski salon 1898.* otvorena 15.
prosinca 1998. god. u Umjetničkom paviljonu,¹ u

Zagrebu je već dobrano sazrelo vrijeme za njen
nastavak, proširenje i cjelovit prikaz toga razdoblja
izložbom *Secesija u Hrvatskoj*,² koja nam približava
i artefaktima rekonstruira život i umjetnička strem-
ljenja otprije stotinjak godina. Brojne slike prvaka
hrvatske moderne i pripadnika *Zagrebačke šarene
škole*, Vlahe Bukovca, Roberta Auera, Mencija
Clementa Crnčića, Bele Čikoša Sesije i drugih slikara,
nezaobilazne su za obje navedene izložbe, iako se
stječe dojam da slike ovoga puta nisu težište same
izložbe te da su prosto zagušene u malim dvorana-
ma u kojima je prednost dana primijenjenoj umjet-
nosti. Na prvi pogled sve vrvi Thonet stolcima,
Tiffany svjetiljkama, Zsolnay keramikom, pariškom
modom, vazama i vazicama, bocama i čašama,
predmetima od stakla, keramike i metala iz onodob-
nih čeških, mađarskih, bečkih, njemačkih i fran-
cuskih radionica. Dopadljiva floralna stilizacija, maj-
storstvo izvedbe, a prije svega činjenica da su pravi
predstavnici svoga vremena i historicističkog obrata
prema modernitetu te da dolaze iz privatnih i muzej-
skih zbirki u Hrvatskoj, opravdava pojavljivanje pred-
meta primijenjene umjetnosti u tolikom broju.

Uostalom, to je i vrijeme osnivanja obrtnih škola i
vrlo visoke razine umjetničkog obrta te gotovo

¹ *Hrvatski salon Zagreb 1898., 100 godina Umjetničkog paviljona*, katalog izložbe, Zagreb, 15. prosinca 1998. - 28. veljače 1999. (autori tekstova: Lea Ukrainčik, Ivanka Reberski, Tonko Maroević, Jasna Galjer, Olga Maruševski).

² *Secesija u Hrvatskoj*, katalog izložbe, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 15. prosinca 2003. - 18. svibnja 2004. (autori tekstova i dionica: Vladimir Maleković, Aleksander Laslo, Zlatko Jurić, Grgur Marko Ivanković, Julija Lozzi Barković, Stanko Piplović, Marina Bagarić, Snješka Knežević, Vera Kružić-Uchytíl, Miroslav Gašparović, Lada Kavurić, Božena Kličinović, Marija Tonković, Vanja Brdar-Mustapić, Jelena Ivoš, Arijana Koprčina, Sandra Kandučar, Marina Bagarić, Miroslav Šicel, Nikola Batušić, Koraljka Kos).

izjednačavanja 'visoke' i 'niske' umjetnosti, za koju više nije bila potrebna samo zanatska vještina, već itekako snažan talent i dosljedno školovanje. To svojim primjerom ponajbolje svjedoči naša Antonija Krasnik, koja se vinula u sam vrh onodobnih bečkih i pariških likovnih stremjenja upravo na području primijenjene umjetnosti. Tu tezu opravdava i sâm Tomislav Krizman, čije zamjetno djelo i djelovanje upravo žudi za cjelovitim prikazom u vidu retrospektivne izložbe i monografije. Oboje umjetnika predstavljaju snažne akcente, koji u šarolikosti nerijetko kvalitetnog uvoza opravdavaju naziv 'izvorno hrvatski secesijski proizvod'.

Preklapanja i pretapanja, kao i neminovne usporedbe

s Bečom i ostalim srednjoeuropskim centrima, evidentni su u svim pojavnostima onodobnoga života, koji na ovoj izložbi doživljavamo na temelju vješto rekonstruiranih ambijenata kavane, fotografskog atelijera, slikopisne dvorane, građanskog salona i mode, a koji podaju živost obilasku izložbe i aktivno uključuju posjetitelja prema scenariju koji potpisuju Nada Premerl, Željko Kovačić i Miroslav Gašparović. Izbjegnuto je klasično izlaganje po grupama i tematskim cjelinama, a naglašeno je ambijentalno insceniranje izložbenih dvorana.

Jedina tematski 'pročišćena' dvorana predstavlja

skulpturu i u njoj se nadmeću radovi četvorice kipara - Roberta Frangeša-Mihanovića, Rudolfa Valdeca, Ivana Meštrovića i Branislava Deškovića (uz iznimku pogrešno datirane Meštrovićeve biste *Tomislava Krizmana*, koja je u prethodnoj dvorani postavljena uz ostale Krizmanove radove, podno mladenačkog *Autoportreta* iz 1908.; to je propust koji je svakako trebalo zamijetiti i ispraviti u samom početku). Dok su Valdec i Frangeš zastupljeni svojim ponajboljim secesijskim skulpturama maloga formata, medaljama i plaketama tipično secesijskog žanra i stilizacije, odabir djela Ivana Meštrovića nije bio najsretniji. Reljefi već anticipiraju sljedeće razdoblje, art deco, a remek djelo secesijskog kiparstva, njegov *Zdenac života*, premda u originalu udaljeno od zgrade MUO tek nekoliko desetaka metara, trebalo je jače integrirati ili uputiti publiku na njega. Ivan Meštrović jedini je naš kipar koji je bio redovni član *Udruženja likovnih umjetnika Austrije - Secesija* i koji je aktivno izlagao u poznatom Olbrichovom paviljonu u razdoblju od 1903. do 1910. godine te je od bečkih umjetničkih kritičara bio zarana vrlo dobro prihvaćen i visoko ocijenjen. Na žalost, na izložbi nije predstavljeno ni jedno djelo koje je Meštrovića toliko proslavilo u secesijskom Beču (uz iznimku već spomenutog *Zdenca života*, 1905.).

Izdvojena je i dionica secesijske arhitekture, predstavljena fotografijama i nacrtima na galeriji prvoga kata, a koja predstavlja svojevrstu šetnju hrvatskim gradovima, u čijim su urbanim jezgrama snažni akcenti upravo vile i stambene zgrade, palače i knjižnice, kina i banke, hoteli i škole podignuti na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Iako na samoj izložbi zastupljena u (ne)mogućnosti svog medija, arhitektura je najstudioznija dionica, koja svoju značajnu nadopunu dobiva u katalogu, iscrpnim i važnim tekstovima uglednih povjesničara umjetnosti arhitekture. Najveći i najznačajniji projekt razdoblja svakako je gradnja Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (1911.-1913.) prema projektu arhitekta Rudolfa Lubynskog, koju uvijek iznova treba apostrofirati kao veliko *gesamtkunst* djelo hrvatskih umjetnika i obrtnika.

Izložba *Secesija* održana 1977. g., također u Muzeju za umjetnost i obrt, dugo se pamtila i pobuđivala pozitivna sjećanja. Na žalost, samo sjećanja i uspomene, jer nije bila popraćena katalogom, najznačajnijim dokumentom koji ostaje generacijama nakon što se izložbena vrata zatvore. Od tada su znatno uznapredovala znanstvena istraživanja i spoznaje o razdoblju secesije, a jedan od najzaslužnijih za revalorizaciju secesije kod nas svakako je povjesničar umjetnosti Vladimir Maleković, preminuli direktor Muzeja za umjetnost i obrt i idejni začetnik koncepcije projekta *Secesija u Hrvatskoj*. Njegov je članak *Secesija u hrvatskoj likovnoj umjetnosti*³ uvodni tekst kataloga i svojevrsna okosnica izložbe u svom temeljitom zadiranju u problematiku razdoblja i svih pojavnosti secesije u hrvatskoj kulturi. U katalogu slijede tekstovi/studije koji podastiru brojne zanimljive podatke o graditeljima i arhitektima, projektima i realizacijama u Slavoniji (autor: Grgur Marko Ivanković), Dalmaciji (Stanko Piplović), Rijeci, Hrvatskom primorju i Istri (Julija Lozzi-Barković), a ponajviše o zagrebačkim graditeljskim dosezima i urbanističkim zahvatima u razdoblju od 1898. do 1918. (Aleksander Laslo), s izdvojenim tekstovima o Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici (Snješka Knežević) i projektu Viktora Kovačića za regulaciju Kaptola (Zlatko Jurić) te keramikom na hrvatskoj secesijskoj arhitekturi (Marina Bagarić). Puno je prostora, logično, dobila primijenjena umjetnost: namještaj (Vanja Brdar-Mustapić), ukrasni i uporabni predmeti od metala (Arijana Koprčina), stakla (Sandra Kandučar) i keramike (Marina Bagarić). Ženska je moda uvijek atraktivan izložak, koji podgrijava romantičarsko-nostalgичnu notu cijele izložbe, u odabiru i stručnoj obradi Jelene Ivoš. Na hrvatsko slikarstvo secesije, plenerizam i simbolizam, uključivši crtež i grafiku, osvrće se Miroslav Gašparović, koji nakon Vladimira Malekovića preuzima realizaciju i vođenje cijelog izložbenog projekta. U dionici slikarstva ponovno se izdvaja programski opus hrvatskih slikara u zgradi Nacionalne i sveučilišne knjižnice o kojemu je pisala

Vera Kružić-Uchtyl, dok zasebnu temu čini tada vrlo visok standard opreme knjiga i plakata koju potpisuje Lada Kavurić. Božena Kličinović piše općenito o prvcima hrvatskoga kiparstva, koji uglavnom prenose bečka iskustva u našu sredinu. Nostalgичan pogled unazad i drugačije slike sjećanja pružaju nam fotografija i film koji se u to vrijeme u Hrvatskoj snažno potiču i razvijaju u brojnim fotografskim atelijerima koje nam je približila Marija Tonković. Uz likovne umjetnosti, secesijski zamah doživljava i hrvatska književnost u doba moderne (autor teksta je Miroslav Šicel), kazalište (Nikola Batušić) i glazba (Koraljka Kos), bez kojih bi uvid i cjelovit pregled razdoblja ostao bitno okrnjen. Kataloški dio obrađuje i reproducira svih 850 izložaka, a kratke biografije umjetnika, popis literature i kazalo upotpunjuju ovaj iscrpan, vrijedan i važan katalog urednice Anđelke Galić, koji će generacijama biti ponajbolji uvid u secesijsko razdoblje u Hrvatskoj.

Ali, projekt *Secesija u Hrvatskoj* ne zaustavlja se na izložbi i katalogu. Osmišljen marketinški program svjedoči o smjeru kojim kreću izložbeni projekti u budućnosti. Ovakva sprega kulture i gospodarstva nadalje je koristan i poticajan primjer u našoj sredini. Tko pak nije naslijedio secesijski servis, ili barem neku vazicu, može se zadovoljiti dobrim replikama radova već otprije apostrofirane Antonije Krasnik. Katalog na CD-romu i ažurirana internetska stranica dragocjen su izvor i nadopuna projektu. Struka je profitirala serijom predavanja, uglavnom autora pojedinih izložbenih dionica i tekstova u katalogu, a iskorak izvan muzejsko-galerijskog prostora učinjen je obilježavanjem secesijskih zgrada po Zagrebu, danas nažalost većinom neuglednih i oronulih pročelja. Secesija je doista na svakom koraku.

³ Tekst je prvi put objavljen u Zborniku radova znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem *Secesija u Hrvatskoj*, Zagreb - Osijek, 1999.